

PLANTELE FOLOSITE ÎN MEDICINA POPULARĂ DE PE VERSANȚII VESTICI AI MUNȚILOR HARGHITA

RÁCZ GÁBOR, CSEDŐ KÁROLY *)

În cursul acțiunii de inventariere a plantelor medicinale din flora spontană (22) am adunat și date cu privire la cunoașterea de către localnici a plantelor și respectiv folosirea empirică a unor buruieni de leac, continuând studiile noastre etnobotanice publicate anterior (8, 9, 14, 16, 17). Am considerat că sînt interesante și semnificative schimbările survenite în ultimele două decenii în această privință. Primele noastre studii au fost efectuate pe acest teritoriu în anul 1950, ele au fost confruntate acum cu cunoștințele actuale ale populației. Datele au fost adunate din comunele Herculian, Virghiș (județul Covasna), Virșag, Zetea și Cipilnița (județul Harghita).

După denumirea științifică a plantei menționăm comuna și numele relatat de localnici (privind denumirile populare v. Dicționarul etnobotanic de **Al. Borza** (2)).

Între plantele cunoscute de localnici putem distinge două grupe mari, după cum urmează :

1. Plante medicinale bine cunoscute, folosite și în alte părți ale țării, unele apreciate în terapeutică contemporană, și anume :

Achillea millefolium (Herculian : egérfarkfű ; Virșag : egérfarkufű) se folosește în „dureri de stomac“. Este vorba de un drog oficial în ultima ediție a Farmacopeei Române (Flores Millefolii FR VIII) cu acțiune antiinflamatoare (19) și spasmolitică care poate să explice rezultatele bune obținute probabil în tratamentul gastritelor. Aceeași utilizare a fost consemnată de noi și cu două decenii în urmă.

Agrimonia eupatoria (Herculian : ezerjófű (!), Virșag : tődőfű) în tuberculoză pulmonară. Avem de a face cu o veche utilizare, perimată,

*) Autorii își exprimă mulțumirile colegilor Fűzi I., șef de lucrări și Kisgyörgy Z., asist. univ., pentru valorosul lor concurs.

dar este demn de reținut că extractele părților aeriene ale acestei plante prezintă o acțiune inhibantă asupra dezvoltării bacilului Koch (12). Ca și în cazul precedent, utilizarea în același scop a fost înregistrată și cu douăzeci de ani în urmă.

Alchemilla sp. (Virghiș : hétszegi lapi, Anikólapi) se pune pe tăieturi, contuzii, răni purulente. Se recomandă ținerea frunzelor în apă caldă și pe urmă aplicarea lor pe răni. Utilizări similare sînt citate în diferite tratate de specialitate (7).

Artemisia absinthium (Herculian : fehér üröm). În gălbinară. Într-un studiu anterior (21) am abordat problema remediilor vegetale utilizate în medicina populară românească în afecțiuni hepato-biliare. Pelinul este utilizat de mult în acest scop.

Artemisia dracunculus (Virșag : tárkonykóró) în hipertensiune. Utilizarea este destul de frecventă și în alte județe.

Atropa belladonna (Virghiș : nagygyökerű fű). Se apreciază că 3—4 fructe duc la tulburări psihice, ceea ce corespunde realității.

Bryonia alba (Virghiș : földitök ; Virșag : idem). Rădăcinile se utilizează în reumatism. Ele ar avea și proprietăți purgative, utilizare observată și cu două decenii în urmă. Prima utilizare este cunoscută și din alte părți ale țării (4).

Carum carvi (Herculian : kömény). Fructele, oficinale în Farmacopeea Română (Fructus Carvi FR VIII) se folosește și de localnici în colici intestinale, ca remediu carminativ (6).

Centaureum umbellatum (Virșag : centória). Se administrează în diaree. În terapeutică : drogul (Herba Centaurii FR VIII) se folosește în calitate de tonic amar (4).

Chelidonium majus (Herculian : vérrejáró). Se pune pe umflături la bovine, amestecat cu tărîță. Drogul (Herba Chelidonii FR VIII, Supplement 1968) se folosește în boli de ficat, iar sucule lăptos se pune pe negi (4).

Convallaria majalis (Herculian : gyöngyvirág ; Virșag : idem). În pneumonie se face un ceai din 4 inflorescențe (sau la bovine din 7—8 inflorescențe). Alții sînt și mai prudenți și folosesc numai 2 fire. Acțiunea cardiotonică a plantei este bine cunoscută (4), utilizarea menționată care pare a fi în legătură cu indicația majoră, merită atenție.

Equisetum arvense (Herculian : fentőfű ; Căpîlîța : békaláb) se folosește în „boli de rinichi“ și în „boli de ficat“. Drogul (Herba Equiseti FR VIII) se utilizează și în terapeutică în calitate de diuretic (20).

Foeniculum vulgare (Herculian : ánizs). Ca și în terapeutică (Fructus Foeniculi FR VIII) se cunoaște acțiunea carminativă a fructelor (5).

Hypericum perforatum (Herculian : Jézus szive virág). Se utilizează în dizenterie. Aceeași folosință am întîlnit-o și în valea Troțușului (16). Virfurile înflorite se introduc seara în rachiu, dimineața se consumă 50 ml, se repetă de 3—4 ori pe zi. Drogul (Herba Hyperici FR VIII) este

apreciat și în terapeutică, în ulcer gastric și în afecțiuni hepato-biliare (4). În 1950 am consemnat la Virșag utilizarea în metroragii.

Inula helenium (Virșag : örménygyökér ; Virghiș : idem). Se apreciază că dă rezultate bune în „boli de plămîni“, dar se folosește și ca laxativ (rădăcina). Prima utilizare este citată de Borza din Galați (3). În alte părți se utilizează ca remediu antihelmintic (21).

Juniperus communis (Herculian : borsika, boróka ; Căpîlnița : idem). Se fac fumigații în dureri de gît. În medicina veterinară, populară, se dă cailor și minzilor dacă au răcit („futókehességben“).

Lamium album (Herculian : árvacsihán ; Viróag : árvacsalán). Florile se folosesc în stări de răceală, tuse, tuse convulsivă ca atare sau sub formă de sirop preparat împreună cu conurile de molid (**Picea excelsa**) încă roșii. În a doua comună se cunoaște și ca remediu diuretic.

Leonurus villosus (Virșag : gyöngyajak). Ca și în terapeutică (15) se folosește în calitate de sedativ în „dureri de inimă“.

Levisticum officinale (Virșag : lestyán). În cefalee se pune pe cap. Este un vechi obicei de a pune diferite părți vegetale pe frunte în dureri de cap.

Phyllitis scolopendrium (Virghiș : szarvasnyelvfű). În tuse, bronșite. În același scop se folosește și în alte zone muntoase din țară.

Polypodium vulgare (Virghiș : kóméz ; Căpîlnița : idem). Rizomul se fierbe cu mălai, zeama se dă copiilor în stări de răceală ca expectorant. Utilizarea am întîlnit-o și în alte județe.

Rosa sp. (Herculian : hecserli, rózsabogyó). Se consideră că are proprietăți hipotensive, se folosește în diaree. Mierea (Mel Rosatum) din arsenalul terapeutic al secolelor trecute se utilizează în tuse.

Rumex sp. (Virșag : lósósdí). La bovine în diaree. În hematurie se dă animalelor împreună cu mătasea de porumb (**Zea mays**, resp. Stigmata Maydis FR VIII). Fructele prezintă acțiune antibiotică confirmată experimental (10).

Symphytum officinale (Virșag : fekete nádály). Se dă animalelor în hematurie : rădăcina pisată se tratează cu oțet obținut din măr și se introduce în gura animalului. Planta este un vechi remediu popular (6).

Thymus serpyllum (Herculian : vadcsombor). Se consideră că prezintă efect diuretic. Drogul (Herba Serpylli FR VIII Supl. 1968) se folosește în inflamații ale căilor respiratorii superioare, în combaterea tusei.

Tilia sp. (Herculian : szádokfa). În inflamații (?) se consumă ceaiul de flori (Flores Tiliae FR VIII).

Vaccinium myrtillus (Virghiș : kukojza). Frunzele au fost utilizate cu două decenii în urmă în „boli de stomac“ și în „boli de rinichi“, azi nu ne-a mai fost relatată folosirea lor.

Vaccinium vitis idaea (Zetea : vörös kukojza). Fructele au fost utilizate în trecut în anorexie.

Veratrum album (Căpîlnița : zászpa). Decoctul obținut din rizomii se folosește la animale în contra ectoparaziților. Aceeași folosire am înregistrat-o în 1950 la Vîrșag.

2. Specii rar folosite prin alte părți sau neîntîlnite în etnoiatrie, mai mult sau mai puțin specific melegurilor asupra cărora se referă studiul de față.

Ajuga reptans (Vîrghiș : áldott lapi). Se pune pe răni pentru a „scoate puroiul“.

Aristolochia clematitis (Herculian : farkasalma). Se pune pe tăieturi. Acțiunea antibiotică a plantei este precizată (4), se cunoaște și acțiunea pozitivă asupra fagocitozei (11).

Arum maculatum (Vîrghiș : áldásmutató). Rădăcinile în „boli de stomac“.

Corydalis cava (Vîrșag : szivgomba). Dintr-o treime a unui tubercule se prepară ceai cu 1 litru de apă, se dă de 3 ori pe zi dacă cineva s-a speriat sau are crize(?). Structura alcaloizilor din această plantă cît și acțiunile terapeutice au fost elucidate recent (1).

Echium vulgare (Vîrghiș : báránypirosító). În boli de stomac. Acțiunea antibiotică a fost descrisă recent (13). Sub denumirea de „boli de stomac“ se ascund probabil alte maladii (infecții enterale).

Euphorbia amygdaloides (Vîrșag : halméregfű). Fiertura se folosește la spălarea rănilor, frunzele se pun pe diferite plăgi. Utilizarea, cunoscută de un număr relativ mare de localnici, ne-a fost relatată și cu două decenii în urmă.

Helleborus purpurascens (Vîrghiș : paponya, papmonya). În „epidemiile“ la porci. Utilizare mai mult sau mai puțin caracteristică medicinei populare din țara noastră (14).

Linaria vulgaris (Herculian). La oi, dacă nu se îndepărtează placentă.

Peucedanum oreoselinum (Vîrșag : vadpetrezselyem). În anurie se dă ceaiul obținut din părțile aeriene. Ca diuretic se folosește și în valea Troțușului (16).

Senecio vulgaris (Vîrghiș : rontóburján ; Vîrșag : romlófű). În contuzii, pe răni. În aceleași scopuri se folosește și în valea Troțușului (16).

Sysimbrium strictissimum (Vîrghiș : fagyökerűfű). Bovinelor dacă nu vor să mănînce. În „boli de plămîni“.

Trifolium campestre (Vîrșag : here). În 1950 am înregistrat utilizarea ceaiului obținut din părțile înflorite ale plantei în caz de răceală, tuse etc.

Veronica officinalis (Herculian : veronika ; Vîrghiș : vérófű). În „boli de rinichi“, în diaree, la bovine în hematurie.

Este interesant că la unii bătrîni, în comune izolate, mai greu accesibile, resp. care se află la distanță apreciabilă de prima farmacie (Herculian, Vîrșag), există mici culturi de plante de leac. Astfel am găsit cultivate speciile **Angelica archangelica**, **Foeniculum vulgare**, **Inula helenium**, **Levisticum officinale**.

Numiri populare la unele specii ale căror utilizare nu s-a putut relata :

Chrysanthemum balsamita (Herculian : vénasszonyvirág).

Padus racemosa (Virghiş : barkócafa).

Primula officinalis (Virşag : kásavirág).

Trollius europaeus (Virghiş : pünkösdi rózsa).

Cunoştinţele privind plantele cu veleităţi terapeutice devin din ce în ce mai nesigure, ceea ce se poate observa în decursul celor două decenii de la prima şi resp. recenta deplasare. Apar multe confuzii. La identificarea speciilor am cerut să ni se arate planta sau am identificat produsul uscat păstrat de localnici.

Verificarea experimentală a presupusei acţiuni farmacodinamice merită să fie iniţială la unele plante, mai ales din grupa a 2-a.

Concluzii

Localnicii din cele 5 comune asupra cărora se referă datele noastre cunosc cca 40 de specii pe care le folosesc empiric. Din punct de vedere etnobotanic cele mai caracteristice sînt utilizările plantelor **Euphorbia amygdaloides**, **Peucedanum oreoselinum**, **Senecio vulgaris** şi **Sisymbrium strictissimum**. De asemenea merită să fie verificate experimental acele acţiuni care se deosebesc de cele cunoscute în literatura de specialitate.

Este semnificativ faptul că plantele cu o puternică acţiune asupra organismului (**Convallaria majalis**, **Corydalis cava**, **Veratrum album**) sînt cunoscute ca toxice resp. se utilizează cu mare prudenţă, ceea ce indică o bună cunoaştere a plantelor de către localnici.

NÉPGYÓGYÁSZATI ADATOK A HARGITA NYUGATI LEJTŐINEK VIDÉKÉRŐL

A gyógynövények előfordulásának tanulmányozása mellett feljegyeztük felhasználásukat Magyarhermány és Vargyas községekben (Kovászna megye), továbbá a Hargita megyei Székelyvarság, Zetelaka és Kápolnásfalu területén. A lakosság által ismert mintegy 40 növény egyrésze Európa szerte használt. Érdekesebbek és fontosabbak azok a fajok, melyeket többé-kevésbé jellemző módon csak a vizsgált területen ismernek ill. használnak gyógyászati célból. Ilyenek a „szívgomba“ (az odvas keltike **Corydalis cava** gumója), ijedtségbn, a halméregfű(**Euphorbia amygdaloides**) sebek kezelésében, a vadpetrezselyem (**Peucedanum oreoselinum**) vizelethajtóként, a fagyökerűfű (**Sisymbrium strictissimum**) a népi állatgyógyászatban.

A felkutatott területen egyes gyógynövényeket természetnek is, néhány példányban. Ilyenek az angyalgyökér (**Angelica archangelica**), az édeskömény (**Foeniculum vulgare**), az örménygyökér (**Inula helenium**), a lestyán (**Levisticum officinale**).

Figyelmet érdemelnek a helyi elnevezések is, melyeket az egyes fajok tudományos neve után tüntettünk fel.

BIBLIOGRAFIE

1. BERGER F. : **Handbuch der Drogenkunde**, vol. V, W. Maudrich, Wien-Bonn-Bern, 1960 (p. 56).
2. BORZA AL. : **Dicționar Etnobotanic**. Editura Academiei, București, 1968.
3. BORZA AL., BUTURĂ V. : **Bäuerliche Pflanzenheilmittel in der Moldau (Rumänien)** Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften, vol. 31, 1938, nr. 1—2, p. 81.
4. COICIU E., RÁCZ G. : **Plante medicinale și aromatice**, Editura Academiei, București, 1962.
5. CONSTANTINESCU C. : **Plante medicinale în apărarea sănătății**. Ed. Centrocoop, ediția a II-a, București, 1967 (p. 23).
6. CONSTANTINESCU C., AGOPIAN A. : **Plante medicinale din flora spontană**. București, 1962 (p. 127).
7. DINAND A. P. : **Handbuch der Heilpflanzenkunde**, Verlag Schreiber, Esslingen — München, 1938 (p. 135).
8. ILIEȘ G., RÁCZ G. : **Plantele folosite în scopuri medicinale de localnicii comunei Pojorita (Suceava)**. Comunicări de Botanică (1957—1959) 1960 (p. 207).
9. ILIEȘ G., RÁCZ G. : **Noi contribuții la cunoașterea plantelor folosite în scopuri medicinale de localnicii comunei Pojorita (Suceava)**. Comunicări de Botanică, vol. II, partea a II-a, 1963 (p. 269).
10. KISGYÖRGY Z., ÁDÁM L., SZENTKIRÁLYI EVA : **Contribuții la studiul fructelor de măcriș (Rumex sp.) cu acțiune antimicrobiană**. Lucrările prezentate la Conferința Națională de Farmacie, București, 1958 (p. 492).
11. MOSE I. R. : **Planta Medica**, vol. 11, 1963, nr. 1 (p. 72); *Scientia Pharmaceutica* vol. 34, 1966, nr. 4; citate după Filimon Delia : „**Cercetări recente asupra unor droguri obținute de la plante din familia Aristolochiaceae**”. Lucrare de diplomă, Facultatea de Farmacie I.M.F. Tg. Mureș, 1968.
12. PÉTER MARIA, RÁCZ G., PÉTER M. : **Acțiunea bacteriostatică a extractelor obținute din Herba Agrimoniae asupra diferitelor tulpini de microbacterii**. *Revista Medicală*, vol. 10, 1964, nr. 2 (p. 180).
13. PÉTER MARIA, G. RÁCZ, PÉTER M. : **L'Action antibiotique de certaines espèces d'Echium**. *Plantes médicinales et phytothérapie*, tom. II, 1968, nr. 1 (p. 45).
14. RÁCZ G. : **Considerații asupra valorificării plantelor întrebuințate în medicina populară**. *Farmacia*, vol. 8, 1960, nr. 2, p. 97.
15. RÁCZ G. : **Herba Leonuri în terapeutica modernă**. *Farmacia*, vol. 7, 1959, nr. 9 (p. 387).
16. RÁCZ G., HOLLÓ G. : **Plante folosite în medicina populară din bazinul superior al Trotușului (Ghimes)**, în volumul „**Plante medicinale din flora spontană a Bazinului Ciuc**”, Miercurea Ciuc, 1968 (p. 171).
17. RÁCZ G., ILIEȘ G. : **Considerații asupra valorificării plantelor medicinale întrebuințate în medicina populară din Moldova**. *Analele șt. ale Univ. „Al. I. Cuza” din Iași* (seria nouă), secția II, tom. VI, 1960, fasc. 4 (p. 167).

18. RÁCZ G., SPIELMANN J., SZINI-LÁZÁR CAROLINA : **Plante utilizate în medicina populară românească în tratamentul helmintiazelor.** Comunicare ținută la Congresul Internațional de Istoria Farmaciei, Atena, 8—14 aprilie 1967. Veröffentlichungen der Internationalen Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie, Neue Folge, Band 32, Stuttgart, 1969 (p. 141).
19. RÁCZ-KOTILLA E., RÁCZ G. : **Herba Millefolii în terapeuica modernă.** Farmacia, vol. 7, 1959, nr. 9 (p. 387).
20. RÁCZ-KOTILLA E., RÁCZ G., ORBÁN E. : **Acțiunea diuretică a unor droguri oficinale în Farmacopeea Română.** Revista Medicală, vol. 12, 1966, nr. 2 (p. 188).
21. SZINI-LÁZÁR CAROLINA, RÁCZ G., SPIELMANN J. : **Remedii vegetale utilizate în medicina populară românească în afecțiuni hepato-biliare.** A VI-a Sesiune științifică I.M.F. Tg. Mureș, 1968 (p. 25).
22. ZITTI R. : **Date noi în problema cartării economice a plantelor medicinale din flora spontană a României.** Congresul Național de Farmacie, București, 1968. Rezultatele lucrărilor (p. 242).
23. * * * **Farmacopeea Română**, ediția a VIII-a, Editura Medicală, București, 1965.
24. * * * **Farmacopeea Română**, ediția a VIII-a, Supliment, 1968.

